

Japanski jezični stilovi i njihov utjecaj na međuljudske odnose u društvu

Pantelić, Katja

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:087839>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

KATJA PANTELIĆ

**JAPANSKI JEZIČNI STILOVI I NJIHOV UTJECAJ NA
MEĐULJUDSKE ODNOSI U DRUŠTVU**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

KATJA PANTELIĆ

**JAPANSKI JEZIČNI STILOVI I NJIHOV UTJECAJ NA
MEĐULJUDSKE ODNOSU U DRUŠTVU**

Završni rad

JMBAG: 0303076681, redoviti student

Studijski smjer: Japanski jezik i kultura

Predmet: Uvod u japansku gramatiku

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Irena Srdanović

Sumentor: dr. sc. Dragana Špica, poslijedoktorand

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Katja Pantelić , kandidat za prvostupnika Japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

____Katja Pantelić_____

U Puli , 21.9. 2021.godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Katja Pantelić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Japanski jezični stilovi i njihov utjecaj na međuljudske odnose u društvu koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 21.9.2021. (datum)

Potpis

Katja Pantelić

1. SADRŽAJ

1. Uvod	2
2. Važnost japanskih jezičnih stilova.....	3
3. Jezični stil <i>teineigo</i>	4
4. <i>Keigo</i> : japanski počasni stilovi.....	5
4.1. <i>Kenjōgo</i> : ponizni jezični stil.....	6
4.2. <i>Sonkeigo</i> : počasni jezični stil.....	9
5. Društveni fenomeni koji utječu na odabir jezičnih stilova.....	11
5.1. Faktori koji utječu na određivanje društvenog ranga u jeziku.....	13
5.2. Veze između jezika i društvenih odnosa.....	14
5.3. Izmjenjivanje jezičnih stilova.....	17
6. Zaključak.....	24
7. Literatura.....	25

1. Uvod

Jezik i jezično izražavanje sastavni su dio svake kulture pa tako i japanske. Japanski, često smatran kompliciranim zbog svoje gramatičke različitosti naspram ponekih drugih jezika, a i uske povezanosti s kulturom koja je veliki dio same uporabe njega, ostavlja puno pitanja za razmatranje. Neka od tih pitanja su: kako japanski jezik i njegovi stilovi odražavaju društvene odnose? Koji faktori utječu na utvrđivanje društvene pozicije, a time i na odabir adekvatnog jezičnog stila? Jesu li točno određene granice među tim jezičnim stilovima? Na ta pitanja pokušava odgovoriti ovaj rad. Cilj je uvidjeti kako se razni stilovi ponašaju u japanskom društvu i mogu li se izgraditi i jezično izraziti bliski odnosi u jeziku koji ima svoja karakteristična pravila uporabe koja direktno utječu na odnose i postoji li uopće konkretno određivanje pravila korištenja japanskih stilova baš za svaku situaciju ili je riječ o više fluidnom izražavanju i dolazi li do uporabe više stilova istovremeno.

Rad je konceptualno podijeljen na dva dijela i promatran gramatički pa zatim kulturološki. Prvi dio govori o važnosti i tvorbi jezičnih oblika koji se koriste u određenim jezičkim stilovima. U tim poglavljima objasnit će se gramatika i gramatički primjeri koji će biti ispisani na Hepburn transkripciji. Razmatrat će se stilovi *teineigo*, *kenjōgo* i *sonkeigo* – njihova tvorba i karakteristike te uporaba u raznim situacijama. Korištena literatura obuhvaća udžbenike i priručnike od autora Kamermansa (2010), Bunta (2003), Yamamotoa i dr. (2012). Drugi dio rada odnosit će se na kulturološki aspekt, odnosno kako razni stilovi utječu na međuljudske, tj. društvene odnose. Sagledat će se mogući društveni fenomeni i faktori koji imaju utjecaja prilikom uporabe pojedinog stila, kako se odražavaju na grupu, ali kako to djeluje i na pojedinca. Razmotrit će se i razne teorije koje pokušavaju objasniti na koji način dolazi do odlučujućih faktora koji se uzimaju u obzir tijekom korištenja određenog stila te kako se teorije manifestiraju u praksi, jesu li statični ili dinamični japanski stilovi. Za pomoć prilikom traženja odgovora na pitanja u radu, koristit ću se istraživačkim člancima autora Hasegawe (2002) i Shina (2004), kao i razmatranjima jezičnih teorija o kojima piše Okushi (1998). Također, koristit ću se člancima autorica Mičkove (2003) i Šoucove (2005) koji se bave razmatranjem društvenih fenomena karakterističnim za japansko društvo. Također, člankom autora Befu (1980) koji iznosi razmatranja o japanskim kulturološkim aspektima.

2. Važnost japanskih jezičnih stilova

Jelaska (2018. str. 40) objašnjava pojam stila: "Način kojim pojedinac jezično proizvodi kako bi iskazao svoj društveni položaj, podrijetlo, stav ili formalnost te se svjesno ili podsvjesno usmjerio ka razlikovanju ili što većoj sličnosti sa sugovornikom naziva se njegovim stilom ili načinom." Autorica nadodaje kako se stilom ponekad nazivaju i idiomi koji su odraz različitih situacijskih faktora poput okolnosti, primatelja i tema. Što bi značilo da se prilikom razgovora npr, sa starijima, mladima ili u poslovnom okruženju koriste različiti stilovi. Jednako tako, stil se često raščlanjuje na ljestvicu po formalnosti, ali Jelaska (2018. str. 45) kaže kako neki sociolingvisti takve idiome nazivaju varijacijama registra, a on se definira kao način na koji govornici u različitim društvenim situacijama koriste različite stilove jezika. Jelaska (2018. str. 45) ističe kako se osim stilova i registra, stupnjevi formalnosti nazivaju i stilističkim varijantama, a mogu se sažeti u dvije skupine: formalan i neformalan. Ovaj rad bavit će se formalnim stilovima u japanskom jeziku.

Bunt (2003. str. 10) navodi kako japanski jezik ima više načina izražavanja pristojnosti. Iako se svaki odnosi na uljudni način izražavanja ipak variraju u stupnju formalnosti. Tako, Kamermans (2010. str. 87) naziva pristojni govor stilom *teineigo* (丁寧語) te objašnjava kako su mu glavne karakteristike nastavci *masu/desu* (ます/です) koji se nalaze na kraju rečenica i označavaju taj pristojan ton govora. Bunt (2003. str. 12) dalje ističe kako se stil *teineigo* najčešće koristi u govornom jeziku, ali da ga se nalazi i u situacijama kad se pisac obraća čitatelju. Na primjer, u pismima, razglednicama, e – pošti, radiju, TV programima, predavanjima, itd. Pored pristojnog govora, postoji i viši stupanj formalnog izražavanja, a to je *keigo* (敬語), kako to navodi Bunt (2003. str. 213). Autor nadalje govori kako se *keigo* dijeli na dva tipa, a to su: *sonkeigo* (尊敬語) - počasni stil, i *kenjōgo* (謙讓語) – ponizni stil izražavanja. Bunt također (2003. str. 213) nadodaje kako je *keigo* bitna komponenta jezika jer se pomoću njega može u razgovoru razaznati nečija pozicija u društvu.

Važnost utvrđivanja jezičnih stilova nalazi se upravo u ovoj višestrukoj podjeli jezika - svaki stil donosi vlastita pravila ponašanja u pisanju, ali i u govoru kao i ponašanja u društvenim situacijama. Razlike se, naravno, ponajviše ističu u društvenim odnosima prilikom korištenja raznih stilova. Moglo bi se reći da je njihova raznovrsnost razlog, ali i rezultat društvene hijerarhije među

govornicima japanskog jezika. Kako to ističe Yasutake (2010. str. 7), neki od stilova poželjni su za korištenje u nekim određenim situacijama i smatraju se društveno prihvatljivima, međutim u nekim drugim sferama razgovora ti isti oblici mogu izražavati sasvim suprotno značenje i dovesti govornike do neugodnih situacija. Naglasak je na govorniku da prepozna prirodu društvene interakcije i svoj jezik prilagodi njoj. Okamoto (1999. str. 54) u svom članku iznosi kako pravilna uporaba stilova predstavlja problem i unutar samog japanskog društva. S vremenom su objavljeni brojni časopisi, brošure i knjige o tome kada je i kako pravilno koristiti željeni stil. Time pak naglašavajući da postoje točno zacrtane socijalne norme po kojima oni funkcioniraju. Okamoto (1999. str. 54) također konstatira i da ovo obilje pisanih materijala o pravilnoj upotrebi daje dojam govornicima japanskog kako nisu sposobni sami prosuditi kako se pravilno izražavati prilikom razgovora te ih se na taj način demotivira.

U kasnijima poglavljima detaljnije će se razraditi svaki jezični stil i njihova uloga u međuljudskim odnosima i je li njihova primjena zbilja tako fiksne prirode.

3. Jezični stil *teineigo*

Radi svoje svakodnevne uporabe, jedan od najčešće korištenih jezičnih stilova je *teineigo*. Njegova se učestalost nalazi ponajviše u govoru, ali kako to navodi Bunt (2003. str. 12) često se upotrebljava i prilikom pisanja pisama, romana, predavanjima, itd. Ovaj oblik izražava ljubaznost ili uljudnost. Kamermans (2010. str. 87) objašnjava kako su za taj oblik karakteristični uljudni kopulativni glagol *desu* (です) i uljudni pomoćni glagol *masu* (ます). Autor nadalje tumači kako se *desu* koristi kao kopula nakon imenica i pridjeva na *-i*, a *masu* se nadovezuje na glagole. Primjer jedne jednostavne rečenice u kojem se može vidjeti uporaba uljudne kopule *desu*:

Kore wa hon da.

Kore wa hon desu.

"Ovo je knjiga."

Autor ističe kako razlike u značenju ove rečenice nema, ali je *desu* oblik onaj koji doprinosi uljudnom stilu u rečenici (Kamermans, 2010. str. 74).

Nadalje, Kamermans (2010. str. 75) objašnjava tvorbu i upotrebu pomoćnog glagola *masu* koji također čini govor uljudnim. Taj pomoćni glagol koristimo u kombinaciji s glagolima koji se nalaze

u *masu* osnovi glagola, tzv. poveznom obliku. Na taj način glagol *aru* postaje *ari + masu*, a niječni oblik postaje *arimase + n*. Autor objašnjava da nakon utvrđivanja *masu* pomoćnog glagola, možemo zaključiti niječni uljudni oblik *desu* koji zatim glasi: *da/desu: ja arimassen* ili formalnije, *dewa arimassen*. Zatim primjeri uljudnih oblika glagola, ali u njihovoj negativnoj formi, u rečenicama glase:

Kore wa hon ja arimassen.

Kore wa hon dewa arimassen.

"Ovo nije knjiga." (Kamermans, 2010. str. 76).

S druge strane, *masu* u prošlom vremenu glasi *mashita*. Npr, glagol "pričati": *hanasu*, njegov povezni oblik glasi *hanashi* te *hanashi + masu* na kraju dovodi do ljubaznog oblika glagola u prošlosti, a to je *hanashimashi + ta = hanashimashita* (Kamermans, 2010. str. 88).

4. *Keigo*: japanski počasni stilovi

Prethodno poglavlje bavilo se stilom *teineigo* koji izražava uljudnost i korišten je u mnogim društvenim situacijama te je smatran takoreći, sigurnom varijantom govora za korištenje. Međutim, postoji jedan jezični stil čiji je naglasak na još većem stupnju uljudnosti, a to je *keigo* (敬語). Njegove podgrupe su *kenjōgo* (謙讓語) i *sonkeigo* (尊敬語). *Kenjōgo* oblik izražava poniznost u govoru, dok *sonkeigo* daje počasnu ulogu osobi s kojom ili o kojoj se govori. Stoga se zajednički nazivaju poniznim i počasnim jezičnim stilom. *Keigo* je naime vrlo važna jezična komponenta jer se s njim utvrđuje nečija uloga ili pozicija u društvu (Bunt, 2003. str. 213). Kamermans (2010) u svom djelu ističe kako iz aspekta usvajanja japanskog kao stranog jezika, nije nužno teško gramatičko shvaćanje ovih tvorbi glagola, već njihova točna uporaba. Neophodno je ustanoviti kako i kada se nekome obratiti koristeći ove oblike jer se u suprotnom mogu izazvati neugodne društvene situacije. Autor također ističe da postoje mišljenja o tome kako su ovo vrlo napredni oblici jezičnog izražavanja, i je li uopće potrebno da se nalaze u priručniku koji je uvod u japanski jezik, ali opet ponavlja kako se ne radi o stupnju zahtjevnosti u gramatičkom pogledu nego društvenom. Zapravo, njihova je uporaba komplicirana čak i za izvorne japanske govornike te i oni budu skloni pogrešnom (ili neidealnom) korištenju *keiga* (Kamermans, 2010. str 142). U hrvatskom jeziku možemo to dočarati primjerom pozdrava. Prilikom pozdravljanja starijih ili osoba koje su na višoj poziciji od

nas, kao što su profesori i poslodavci, koristit ćemo frazu "dobar dan", dok s ljudima koji su nam bliski ili vršnjaci, koristit će se neki od oblika žargona ili lokalnog pozdrava poput "bok" ili "zdravo". Na isti način, japanski koristi različite stupnjeve glagola i riječi kako bi se utvrdila statusna razlika među govornicima. Uz to, autor ističe kako se *keigo* oblici uvelike razlikuju od *teineigo* – uljudnog oblika (Kamermans, 2010. str. 142). S druge strane, prema povijesno – socijalnim okolnostima, Šoucova (2005. str. 141) navodi neke od razloga nastanka *keigo* stila:

1. kao i u mnogim drugim kulturama, nastao je oblik izražavanja koji bi spriječio korištenje određenih tabu riječi ili fraza
2. kao sredstvo glorificiranja državnog suverena
3. drevni spisi govore o *keigo* stilu kao o jeziku koji se koristio između cara i Boga te se kao takav odrazio i na odnos koji su carevi podanici imali s njime

Tijekom stoljeća *keigo* se neprestano izmjenjivao, ali jedan faktor je uvijek ostao isti, a to je pridavanje velikog značaja nečijem dobnom statusu. U modernom Japanu je i dalje vrlo važno obraćati se s poštovanjem osobama starijima od nas (Šoucova, 2005. str. 143). Postoje još mnogi drugi faktori zbog kojih je u japanskom društvu *keigo* jedan od temelja kulturnog funkcioniranja, ali o tome će biti više navedeno u daljnjim poglavljima o društvenom aspektu korištenja jezičnih stilova.

4.1. *Kenjōgo*: ponizni jezični stil

Ukoliko se nalazimo u situaciji da razgovaramo ili oslovljavamo osobu koja je višeg društvenog statusa od našega, običaj japanske kulture je iskazati uljudnost poniznošću, tj. staviti sebe u drugi plan, a poštovanje dati sugovorniku. Takvo jezično izražavanje skromnosti iskazuje se korištenjem jezičnog stila zvanog *kenjōgo*. Jezični stilovi za izražavanje poniznosti ili skromnosti koriste se kad se govori o sebi, pri čemu postoje posebni oblici glagola kao i kopule. (Kamermans, 2010. str. 143).

Pravilo po kojem se glagol konjugira u stil *kenjōgo* glasi ovako: prefiks koji iskazuje poštovanje 御 - u većini slučajeva se čita kao *o* kod glagola, dok je kod većine imenica kineskog podrijetla, koje imaju *on'yomi*¹ (音読み) - kinesko čitanje kanji znakova, njegovo čitanje *go*, a koristi se uz glagolski oblik *suru* s kojim formira glagol (Kamermans, 2010. str. 143).

¹ 音読み – on'yomi: kinesko čitanje kanji znakova

Dakle, slijedi ova forma:

+ (*masu*) povezni oblik glagola + *suru* glagolski oblik ili njegov ponizni ekvivalent *itasu*. Kad se koristi *suru*, počasni prefiks *o* se ponekad može izostaviti da bi se odao dojam pomalo manje formalnosti, ali ukoliko se koristi *itasu*, tad mora biti dio glagolske formacije (Kamermans, 2010. str. 143).

Istaknut ćemo neke primjere tvorbe *kenjōgo* glagola koje koristi autor:

1. skupina glagola:
 - a) *o* + *ai* + *suru/itasu* = sresti
 - b) *o* + *hanashi* + *suru/itasu* = pričati
 - c) *o* + *machi* + *suru/itasu* = čekati

2. skupina glagola:
 - d) *o* + *mi* + *suru/itasu* = gledati
 - e) *o* + *wakari* + *suru/itasu* = znati/razumijeti
 - f) *o* + *tabe* + *suru/itasu* = jesti

Zatim, autor također nudi i primjere gdje je upotrijebljena imenica *on'yomi* (音読み) čitanja, tj. *go* izgovor počasnog prefiksa:

- a) *go* + *chuu* + *suru/itasu* = obratiti pažnju
- b) *go* + *renraku* + *suru/itasu* = kontaktirati nekoga
- c) *go* + *annai* + *suru/itasu* = voditi ili usmjeravati nekoga

U ovom slučaju mogu se koristiti *suru* ili *itasu* glagoli.

Autor, nadalje tumači kako je moguće doći do zbunjujućih situacija korištenjem ovih poniznih oblika jer imaju isto značenje kao i normalni oblik glagola. Za primjer ćemo izdvojiti sedam rečenica koje je autor istaknuo:

1. *Kotowaru*. "Odbiti." - obični oblik.
2. *Kotowarimasu*. "Odbijam." - uljudan.
3. *Kotowarishimasu*. "Odbijam." - uljudan, sličan prethodnom, korištenje imenice + *suru* bez počasnog prefiksa *o*.
4. *Okotowarisuru*. "Odbiti." - običan, uljudniji.
5. *Okotowarishimasu*. "Odbijam." - ponizni, uljudni.
6. *Okotowariitasu*. "Odbiti." - uljudniji, ali običan oblik glagola - zvuči pomalo neobično s obzirom na to da ovaj cijeli oblik potiče na veću uljudnost od obične glagolske forme.
7. *Okotowarishimasu*. "Odbijam." - ponizni i uljudniji od prethodnog.

Također, za *kenjōgo* postoje i posebni glagoli koji se koriste umjesto ove forme i koje je poželjnije koristiti, a neki od njih su: **a)** *mairu* "ići, doći" spram *iku* "ići" i *kuru* "doći" **b)** *oru* spram *iru* "imati/bititi" **c)** *itadaku* "primiti, jesti, piti" spram *taberu* "jesti", *nomu* "piti", *morau* "primiti" **d)** *ukagau* spram *kiku* "pitati" (Kamermans, 2010. str. 145).

Nadalje, autor Yamamoto i dr. (2012. str. 436) ističu primjere rečenica u kojima se može vidjeti u kakvim se situacijama može ili treba koristiti *kenjōgo*. Neke od tih rečenica su:

1. Fukutōshu o onegaishitara sugu ni natte kureta.

"Kada sam ga upitao da bude zamjenik predstavnika stranke, odmah je pristao."

- ovdje se može vidjeti da se netko obraća nekome u poniznom obliku, koristeći *o* + *onegai* + *suru*, tj. *shimasu*.

2. Okyakusama niwa, hyōji to tekigoushinai seihin wo ootodokeshi, tadaina meiwaku o kaketa koto o owabishitai.

"Želio bih se ispričati zbog krivo dostavljenih proizvoda i neugode koju sam uzrukovao." - ovdje je primjer nekog zaposlenika koji se ispričava klijentima te sebe stavlja u drugi plan.

Autori, nadalje objašnjavaju ponizne oblike: **a)** *gozaimasu* spram *aru* "bititi"

b) *orimasu* spram *iru* "bititi"

Sukladno time, **c)** *-de gozaimasu* spram *-te gozaimasu* **d)** *-te gozaimasu* spram *-te aru*, i *-orimasu* spram *iru* **e)** *-de gozaimasu* spram *da/desu*.

Također, neke od svakodnevnih izraza koje ističu Yamamoto i dr. (2012. str. 436) su : **a)** *arigatōgozaimasu* **b)** *ohayōgozaimasu* **c)** *omedetōgozaimasu*

Primjeri rečenica glase:

a) *Daisanshi tanjō omedetōgozaimashita.* "Čestitke na rođenju trećega djeteta." - u ovom slučaju, nekome se čestita na rođenju djeteta te govornik koristi ponizni jezični oblik pred osobom kojoj čestita.

b) *Waruugozaimashita.* - isprika, doslovno: "bilo je loše od mene". U ovom primjeru imamo nastavak *u*, ali on je samo varijanta *ku* nastavka (Yamamoto i dr. 2012. str. 436 - 437).

Zatim slijede par primjera u kojima se koristi *-te/de orimasu* :

- a) Hieta dorinku o hanbaishite orimasu. "Prodajemo hladna pića."
b) Mattaku zonjite orimassen "Ne znam uopće." (Yamamoto i dr. 2012. str. 439).

Što se tiče situacija u kojima se *kenjōgo* koristi, Bunt (2003. str. 220) je naveo neke od njih:

1. kad se učenik obraća profesoru ili lektoru u formalnim situacijama
2. u formalnim pismima
3. u razgovoru sa starijom osobom na nekom formalnom događaju
4. u trgovinama, tj. uslužnim djelatnostima kad se zaposlenik obraća kupcu

Iako postoji tvorba glagola kako bi ih se prebacilo u ponizni oblik, najvažnije je na umu imati nepravilne glagole te koristiti njihove *kenjōgo* oblike prilikom govorenja ili pisanja, a još neki primjeri tih nepravilnih glagola glase: **a)** *sashiageru* "dati" spram *kudasaru* **b)** *mousu* "proglasiti, reći, zvati se" spram *iu* **c)** *zonjiru* "znati" spram *shiru* **d)** *itadaku* "jesti, piti, primiti, uzeti" spram *taberu, nomu* i *morau* **e)** *haikensuru* "gledati, pogledati, vidjeti" spram *miru* (Bunt, 2003. str. 216-217).

4.2. *Sonkeigo*: počasni jezični stil

Za razliku od *kenjōgo* oblika koji iskazuje poniznost ili skromnost, *sonkeigo* je stil pomoću kojega iskazujemo poštovanje osobama koje su na poziciji višoj od nas, nekim formalnim događanjima i ceremonijama, itd. Tvorba glagola, tj. njihova konjugacija je slična kao kod poniznog stila, ali umjesto *o + (masu)* povezni oblik glagola + *suru/itasu*, ona glasi: *o + (masu)* povezni oblik glagola + *ni naru/nasaru*. Primjer tvorbe glagola kroz grupe:

1. grupa glagola: **a)** *au*: $o + ai + ni + naru =$ sresti
b) *hanasu*: $o + hanashi + ni + naru =$ pričati
c) *yomu*: $o + yomi + ni + naru =$ čitati
2. grupa glagola: **a)** *miru*: $o + mi + ni + naru =$ gledati

b) *wakaru*: *o* + *wakari* + *ni* + *naru* = znati/razumijeti

c) *taberu*: *o* + *tabe* + *ni* + *naru* = jesti

(Kamermans, 2010. str. 146).

Iako postoji ovakva tvorba, kao i *kenjōgo* oblik, i *sonkeigo* ima svoje nepravilne glagole, a neki od njih su: a) *irassharu* "izvoljeti doći" spram *kuru*, *oideninaru* "izvoljeti ići" spram *iku* "ići" b) *ossharu* "izvoljeti reći" spram *iu* "reći" c) *nasaru* "izvoljeti činiti" spram *suru* "činiti" d) *gozonjiru* "izvoljeti znati" spram, *shiru* "znati" e) *goran ni naru* "izvoljeti gledati" spram *miru* "(po)gledati," f) *meshiagaru* "izvoljeti jesti" spram *taberu* "jesti" i *nomu* "piti"

Postoji još primjera nepravilnih glagola *sonkeigo* oblika, ali istaknut ćemo za sad samo ove (Kamermans, 2010. str. 146-147).

Bunt (2003. str. 218) daje primjere situacija gdje se koristi ovaj oblik kroz neke od rečenica:

a) Sensei wa mou meshiagarimashitaka? "Profesore, jeste li već jeli?" - u ovom primjeru vidimo da se učenik obraća profesoru te zbog toga koristi *meshiagaru* glagol koji je *sonkeigo* oblik glagola *taberu*.

b) Musumesan wa mainichi piano no renshuu o nasaimasuka. "Vježba li svaki dan vaša kćer klavir?" - ovdje je upotrijebljen *sonkeigo* glagol *nasaru*.

c) Koike Masaosama, Koike Masaosama. Irasshaimashitara furonto made okoshini natte kudasai "Gospodine Koike Masao, gospodine Koiko Masao. Ukoliko je gospodin Masao došao, molim neka ode do recepcije." - u ovom primjeru vidimo da se netko od radnika obraća gospodinu Koikeu te koristi *sonkeigo* da bi odao poštovanje gostu.

Kamermans (2010. str. 147) govori i o složenicama glagola koje se sastoje od imenice + *suru* glagola te stoga ispred tih oblika ide obvezno počasni oblik *go*. Što znači da oblik glasi: *go* + imenica *suru* + *ninaru/nasaru*. Primjeri ove konjugacije:

a) *renrakisuru*: *go* + *renraku* + *ninaru/nasaru* = kontaktirati

b) *annaisuru*: *go* + *annai* + *ninaru/nasaru* = voditi nekoga

5. Društveni fenomeni koji utječu na odabir jezičnih stilova

Prethodna poglavlja govorila su o gramatičkoj strukturi jezičnih stilova i kako se oni tvore. Nadalje, fokus će biti kako se *masu/desu* i *keigo* oblici manifestiraju, tj, kada, kako i zašto se koriste u određenim društvenim situacijama i što to znači za japansko društvo, ali i pojedinca koji koristi sve stilove izražavanja - nerijetko upotrijebljavajući više njih odjednom. Jedan od društvenih fenomena japanskog društva je **mentalitet grupe**, a uz njega je usko povezana i **društvena hijerarhija**. Befu (1980. str. 170) navodi kako model grupe u Japanu podrazumijeva društvenu hijerarhiju gdje je na čelu određena osoba u paternalističkoj ulozi koja se brine za potrebe njezinih podređenih članova. U takvoj okolini, osoba koja je podređena traži emocionalno zadovoljstvo od osobe na višoj poziciji. Takav mentalitet nastaje u djetinjstvu i počinje između majke i djeteta, kako to navodi Befu (1980. str. 170). Uz postepenu socijalizaciju, kako dijete raste, počinje razvijati sve više društvenih odnosa. Počevši od svoje obitelji pa kasnije stupanjem u školsku dob, adolescenciju i na kraju odrasao život. Kroz odrastanje se nastavlja poticati emocionalna ovisnost o drugima pa se ona iskazuje na način da škola, posao, i druga mjesta socijalizacije počinju igrati veliku ulogu u životima pojedinaca. Razvijanjem odnosa, razvija se i briga o ostalim ljudima te do izražaja dolaze **konformizam** grupi i težnja za **društvenom harmonijom**. Befu (1980. str. 171) ističe kako su konformizam i suradljivost vrline koje krase ponašanje u grupi te da otvoreni konflikt ili izravno isticanje konkurencije samo štete mentalitetu grupe. Prema tom razmišljanju, grupa bi trebala djelovati idealno te bi svi članovi trebali biti krajnje nesebični i uvijek odani. Međutim, to u praksi nije tako, zaključuje Befu (1980. str. 171). Autor navodi kako je ponašanje pojedinaca uveliko pod utjecajem društvenih koncepata *on* i *giri*. *On* se odnosi na osjećaj zahvalnosti, tako što ćemo uzvratiti nekoj osobi uslugu koju smo od nje primili, a *giri* na osjećaj dužnosti koju individua osjeća prema članovima društva. Kroz taj koncept, osoba koja je podređena, npr. učenik ili zaposlenik, imaju pravo uživati u zaštiti i njezi svojih nadređenih. Dok, s druge strane, nadređena osoba ima pravo da joj se oda određena mjera poštovanja i zahvalnosti. Takav odnos često uz sebe veže i određen način oslovljavanja i nerijetko uporabu *keigo* stila. Befu (1980. str. 172) u nastavku kritizira takav model grupe jer ističe kako postoje brojne škole u kojima je konkurencija vrlo jaka te da već među školskim kolegama dolazi do neke vrste agresije.

Također, Mičkova (2003. str. 136) ovdje spominje koncepte *soto* i *uchi* čiju je distinkciju uspostavila Nakane (1997), tj. vanjski i unutarnji krug veza koje se formiraju tijekom života. U

unutarnji krug spadaju ljudi koji imaju isto mišljenje, ciljeve, krvne veze, bliske odnose, itd, a preostali ljudi odgovaraju vanjskom krugu. Uz njih su usko povezani i koncepti *tatema*e i *honne*. Befu (1980. str. 176) kaže kako je *tatema*e persona koju imamo dok smo u društvu i ona se smatra pravilnim načinom ponašanja te služi najviše svrsi postizanja harmonije, a *honne* označava naše osobne, intimne misli i osjećaje koji se ne iskazuju prema vani. Befu (1980. str. 176) ističe zanimljivo opažanje kako se *tatema*e odnosi na ponašanje, vrstu performansa, a *honne* se odnosi na osobnu ideologiju. Autor, nadalje opominje kako se ova dva pojma moraju dobro razlikovati jer japansko društvo izrazito cijeni pravilno ponašanje, pogotovo visoki stupanj uljudnosti koji je vidljiv u brojim japanskim običajima i ritualima. Budući da osobni osjećaji i misli nemaju mnogo mjesta u tim situacijama, oni se ne prikazuju izvana. Stoga se model grupe bavi gotovo samo konceptom *tatema*e, a zanemaruje *honne*. Na taj način se ograničava i sloboda odabira kojim se jezičnim stilom osoba želi koristiti. U vrlo formalnim situacijama bilo bi smatrano vrlo neprimjereno koristiti ležeran govor, a ponekad i *teinego* jer situacija zahtjeva uporabu stila *keigo*. Do problema dolazi ako su te situacije mnogo češće nego što bi u društvu bilo istinski ugodno. Na primjer, ako osobe moraju često zatomljivati svoje prave osjećaje i misli.

Mičkova (2003. str. 136) nadalje tumači kako je mentalitet grupe vrlo vjerojatno odraz prošlosti gdje je u feudalnom ili, agrikulturalnom Japanu, selo djelovalo zajedno radi sveukupne dobrobiti. To znači da su na taj način osnovali veze koje su bile od međusobnih beneficija i stoga je sloga bila vrlo cijenjena, a možda i moralno vrijedna.

Befu (1980. str. 174) tumači da se uz model grupe veže i **koncept staža**, tj. društvene superiornosti, inferiornosti i jednakosti. Na primjer, rangiranje uloga kao što su šef i sve njegove podvrste, profesor, doktor, ili netko sličan od struke koja je društveno cijenjena pa sve do *senpai*² (starija i/ili nadređena osoba u školi ili na poslu) i *kōhai*³ (mlađa osoba na poslu ili školi) odnosa kojeg karakteriziraju određena pravila oslovljavanja i uporabe stila *keigo* radi specifične dinamike u kojoj *senpai* ima jednu dozu društvene moći nad osobom koja se nalazi u *kōhai* položaju.

Mičkova (2003. str. 137) ovakve društvene fenomene naziva formama japanskog indirektnog izražavanja. Primjerice, kao što smo to imali prilike vidjeti, Šoucova (2005. str. 141) tumači povjesnu važnosti *keigo* stila koji se razvio iz poteba za takoreći, indirektnim načinom komuniciranja. Moguće je uvidjeti povezanost između društvenih situacija, okoline, individue i

2 *senpai* – starija, odnosno nadređena osoba u školi ili na poslu

3 *kōhai* – mlađa osoba na poslu ili školi

jezika kroz način kako se ti fenomeni provode u realnosti i kako direktno utječu na odluke prilikom uporabe odgovarajućih stilova.

5.1. Faktori koji utječu na određivanje društvenog ranga u jeziku

Nariyama i dr. (2005. str. 95) u svom istraživanju određuju tri faktora koji služe u rangiranju pojedinaca u razgovoru, a to su **društvena hijerarhija, razlika između situacije kada netko pripada grupi ili je izvan nje i stupanj poznavanja** osobe ili osoba kojoj se obraća. Sama baza rangiranja je društvena hijerarhija, a mogu je nadjačati ova druga dva faktora. Bazira se na situacijama u školi, na poslu, obitelji ili među generacijskim/dobnim odnosima. Tako imamo primjer poslodavca koji se smatra na višem položaju od zaposlenika. Jednako tako profesor je na višem položaju od učenika/studenata, a što je osoba starija, to je više pozicionirana. Drugi faktor se temelji na van grupnoj/unutar grupnoj dinamici. Ta se dinamika ističe između triju osoba: govornika, sugovornika i osobe o kojoj se govori. Na primjer, govornik koji je službenik neke firme govori sa svojim šefom o predsjedniku te firme - službenik (govornik) stavlja sebe u drugi plan i koristi adekvatan *keigo* stil: Shachoo ga irrashaimashita. "Predsjednik je izvoljeo doći." - ovdje u primjeru vidimo *sonkeigo* - *počasni* glagol *irrasharu* "izvoljeti doći" koji se odnosi na subjekt rečenice - osobu više pozicije, tj. predsjednika firme. Međutim, ako se obraća osobama izvan svoje firme, tad predsjednika stavlja u poziciju unutar svoje grupe ljudi: Shachoo ga mairimashita. "Predsjednik je ponizno došao" - korišten je *kenjōgo* - ponizni oblik glagola *mairu* u kojem vidimo da je osoba o kojoj se govori u jezičnom smislu, subjekt rečenice – predsjednik, ovdje stavljen u ponizni jezični oblik koji je ujedno izraz poštovanja prema članovima izvan svog kruga ljudi (jap. *soto*). Nariyama i dr. (2005. str. 95) također ističu kako dihotomija van grupnog/unutar grupnog društvenog koncepta uvelike varira i relativna je. Važno je istaknuti kako se autori referiraju na klasičan odnos kakav je karakterističan u poslovnom svijetu, naročito unutar kompanija. Zbog takvog je okruženja koncept rangiranja uopće uveden, jer u nekoj drugoj okolini to možda ne bi bio slučaj. Pojedini Japanci se ne bi složili oko važnosti ranga kao određivanja uporabe stila kojim će se služiti, čak bi i iskazali negodovanje kao što nam to objašnjava Okushi (1998. str. 5), no više o temi važnosti okoline i situacija će se razmotriti u narednim poglavljima.

5.2. Veze između jezika i društvenih odnosa

Hasegawa (2002) u svom radu objašnjava kako se japanski jezični stilovi lingvistički dijele na pojmove **RH**⁴ (počasni referent) i **AH**⁵ (počasni adresat) koji se odnose na osobe koje sudjeluju u razgovoru ili pak na osobe o kojima govornik želi govoriti ili ih je potrebno spomenuti. U prvi pojam spadaju stilovi *keiga* (*sonkeigo* i *kenjōgo*), tj. stilovi koji se koriste *kad se priča o nekome – spominjemo tu osobu u razgovoru*. Dok, drugi pojam spada u stil *teineigo* i koristi se *kad se nekome obraća direktno – govornik i sugovornik izravno izmjenjuju riječi, tj. provode izravan međusobni razgovor*. Naravno, uporabom AH stila koji označava počasnog adresata, govor postaje uljudan, tj. pristojan, a u suprotnom se smatra "običnim", tzv. jednostavnim stilom. RH stil koji označava počasnog referenta može se koristiti odjeljeno od stila počasnog adresata, a to vidimo kroz slijedeće primjere:

a) Tanaka san ga irasshaimashita.

Korišten je i AH (počasni adresat) i RH (počasni referent) stil. - imamo karakterističan *sonkeigo* glagol *irassharu* (počasni referent) koji označava da izražavamo poštovanje prema gospodinu Tanaki, ali i nastavak *masu* (počasni adresat) forme koja je u prošlom glagolskom vremenu.

b) Tanaka san ga kimashita.

Korišten je AH (počasni adresat), ali ne i RH (počasni referent) - ovdje nema nikakvog glagola ili tvorbe koja upućuje na korištenje stila *keigo* RH (počasni referent), ali imamo glagol *kuru* u svojoj *masu* formi koja označava da je razgovor pristojnog karaktera – *teineigo* stila, AH (počasni adresat).

c) Tanaka san ga irasshatta.

Korišten je RH (počasni referent), ali ne AH (počasni adrsat). - u ovom primjeru se ponovno pojavljuje glagol *irassharu* koji je *sonkeigo* stila (počasni referent, ali nije u *masu* formi (počasni adresat) te nema karakteristike stila *teineigo*. Zbog dinamičnosti jezičnih stilova i njihovog mješanja te nerijetko individualnog pristupa korištenja, može se samo nagađati da je osoba koja govori o gospodinu Tanaki htjela pokazati poštovanje, ali je moguće da imaju blizak odnos te nije smatrala kako mora koristiti pristojan *teineigo* stil koji većinski ukazuje na distancu među govornicima.

d) Tanaka san ga kita.

4 RH – referent honorific "počasni referent"

5 AH – addressee honorific "počasni adresat"

Nije korišten ni počasni referent (*keigo*) ni počasni adresat (*teinego*) jer je rečenica u "jednostavnom" obliku, tj. glagol *kuru* ovdje završava na jednostavno prošlo glagolsko vrijeme, tj. odsutna je *masu* (počasni adresat) tvorba.

Normom postaje korištenje uljudnog stila kad se govornik osjeća psihološki distancirano od sugovornika ili ako ga želi uzvisiti (Hasegawa, 2002). Jezično gledano, osoba kojoj se obraća (adresat) je dihotomiziran na **dva dijela: distanciran i uzvišen ili intiman i ne uzvišen**. Prvi dio koristi pristojan govor, a drugi dio koristi jednostavan. Primjer **b)** pokazuje kako govornik adresata smatra psihološki distanciranim, ali je nepotrebna uporaba uzvišenosti. Hasegawa (2002) kaže kako se pravi problem pojavljuje u primjeru **a)** – što bi bilo kad bi govornik htio iskazati intimnost i poštovanje istovremeno? U japanskom počasnom sustavu jezičnih stilova, te su dvije ideje morfološki nekompatibilne. No, to je već univerzalni problem, kako kaže autorica. U svom članku o japanskim počasnim stilovima i njihovoj uporabi spominje Brow i Levinsona (1987) koji govore o teoriji "pozitivne pristojnosti" – naglasak na prijateljskom načinu govorenja, tj. način izražavanja koji bi učinio karakter razgovora bližim, intimnijim, nad iskazivanjem poštovanja. Brown i Levinson (1987) smatraju neintimne izraze pristojnima. Prema tome je pristojnost suprotna intimnosti. No, pristojnost i uzvišenost nisu same po sebi nekompatibilne i ponekad se javljaju situacije u kojima se želi iskazati oboje (Hasegawa, 2002). Ipak, moramo uzeti u obzir to da Brown i Levinson (1987) u svom radu nisu imali na umu specifično japansku kulturu i jezik te njihove teorije nisu u potpunosti primjenjive za analizu uporabe konkretno japanskih jezičnih stilova.

Hasegawa (2002) nadalje ističe kako se u moderno doba jezično pristojan govor koristi kao alat pomoću kojeg izbjegavamo konflikt, potencijalnu agresiju i omogućavamo skladnu interakciju. No, nije to uvijek tako bilo. Naime, u 18. i 19. st. ta jezična pristojnost nije bila u korelaciji s poštivanjem pojedinaca. Suprotno tome, ovisila je o socio-političkoj moći. Bila je manifestacija visokog stupnja mentalne kultivacije, elegantne profinjenosti, uglađenih manira i dobrog ukusa. Koristila se kako bi se poboljšao vlastiti društveni položaj i omogućilo članstvo u nekoj specifičnoj društvenoj klasi. Taj stari način shvaćanja pristojnosti se mora uzeti u obzir kad govorimo o fenomenu japanske jezične pristojnosti u modernom Japanu. Pa tako imamo primjer: **a) Ashita irassharu?** - govornik se obraća direktno osobi s kojom govori, a ipak koristi RH (počasni referent) način govora, a ne AH (počasni adresat) – slično primjeru **c)** s prethodne stranice. Takav način govora se ponavlja uglavnom među ženama i vidimo da osoba koja postavlja pitanje smatra sugovoricu sebi bliskom (nema počasnog adresata), ali želi istaknuti svoju jezičnu i možda žensku profinjenost.

Zatim, Hasegawa (2002) govori kako se jezična pristojnost ne podudara automatski s pristojim ponašanjem jer se pristojni izrazi mogu koristiti kako bi se iskazao prezir, neprijateljstvo, itd. S druge strane, ne – pristojni (jednostavni) izrazi mogu iskazati pozitivnu pristojnost po teoriji Brown i Levinsona (1987) u što spada intimnost, prijateljstvo, itd. Generalno govoreći, pristojni izrazi se vežu uz poštovanje, ali mogu također imati ton neprijateljstva i odbacivanja. Ne – pristojni izrazi mogu se interpretirati kao intimnost i iskazivanje povjerenja, ali mogu biti i previše familijarni i postići neželjeni efekt nepoštovanja. Također, počasni se oblici mogu koristiti i za razlikovanje između onoga što je primjereno i što nije, lošega i dobrog, javnog i privatnog, itd. U mnogim međusobnim odnosima, ljudi s vremenom postanu bliskiji te formalno izražavanje zamjene intimnijim. Međutim, za neke odnose se upućuje da ton govora ostane formalan. To se odnosi na to da se smatra kako intiman ton može oslabiti nečiju moć objektivnog prosuđivanja. S obzirom na to, Hasegawa (2002) kaže da mnogi ljudi nastave upotrebljavati pristojan govor i sa osobama koje poznaju duže vrijeme pa čak i kad nema statusne razlike među njima, naročito u poslovnim odnosima. Neke države kulturno gledajući, stavljaju naglasak na prijateljsko ponašanje i govor za razliku od poštovanja, dok se u Japanu pretežito cijeni potonje. U jednom primjeru Hasegawa (2002) ističe slijedeće: U američkom gradu San Francisku, često zapošljavaju žene Japanke koje već duži niz godina žive u Americi te i kao prodavačice govore "pozitivno pristojim" govorom zbog mješanja svoje kulture i američke. No, kad ih Japanci koji dolaze kao turisti čuju kako se obraćaju kupcima, smatraju to vrlo neobičnim pa čak i neprimjerenim na osnovu toga što očekuju kojim se govorom inače obraćaju prodavači u Japanu. No, Hasegawa (2002) kaže kako se jezična pristojnost razlikuje i unutar jednog društva te pojedinac određuje ako mu je više stalo do prijateljskog govora i ponašanja ili iskazivanja poštovanja.

5.3. Izmjenjivanje jezičnih stilova

Hasegawa (2002) u svom djelu piše kako su brojni istraživači utvrdili kako je izmjenjivanje jezičnih stilova tijekom govora, ne samo odraz društvenog odnosa među govornicima, nego već takva promjena i konstruira te društvene odnose. Stoga se može uvidjeti kako su jezične interakcije dinamične sa svojim izmjenama i na taj način potiču i sam razvoj ljudskih odnosa. Nerijetko se vidi kako govornici koji su međusobno stranci, svoj razgovor započinju stilom *teineigo*, dok što više razvijaju međusobne odnose, njihov govor prelazi u jednostavni stil. Ili pak koristi se jednostavni stil, ali ako tematika govora pređe u neke osjetljivije teme kao što su npr. smrt, bolest ili slične, često se ponovno upotrebljava pristojan govor, i to je moguće čak sve unutar jednog razgovora. Iako se te promjene među stilovima često događaju, to ne znači da su u potpunosti proizvoljne. Postoje razne teorije koje govore o toj temi pa tako Hasegawa (2002) ističe neke od njih: **(1) jednostavni stil** se koristi u situacijama: **a)** kad govornik uzvikne ili se nečega prisjeti, **b)** opisuje događaje sugovorniku kao da je i sam tamo u vremenu i mjestu događanja, **c)** kad iskazuje unutarne misli ili razmišlja o sebi i tijekom monologa, **d)** uz sugovornika koristi jezične iskaze dok uskače u razgovor s njim, **e)** iznosi informacije nekome nižeg ranga (npr. šef -> zaposleniku), **f)** ako je u intimnom odnosu sa sugovornikom. S druge strane, imamo **pristojan stil** u slijedećim slučajevima: **a)** kad se iskazuje formalnost u adekvatnim socijalnim interakcijama, **b)** prenosi bitne informacije direktno upućene slušatelju.

(2) Osim te teorije, Hasegawa (2002) ističe još jednu koja se bavi idućim posmatranjima izmjena jezičnih stilova u ovim situacijama: **a)** manja psihološka udaljenost, **b)** pokušaj usklađivanja svog stila govora sa sugovornikom, **c)** monolog, **d)** potvrđivanje informacija, **e)** nepotpune rečenice.

Međutim ova druga teorija koju je osmislila Usami (1995) ima par nedostataka, kako to ističe Hasegawa (2002). Npr. **tvrdnja a)** je u suštini gotovo ista tvrdnji **c)**, **tvrdnja b)** tumači kako govornici usklađuju govore, ali to nije uvijek tako jer jednostavno takva izmjena nije uvijek i dozvoljena i društveno prihvaćena. **Tvrdnje d)** i **e)** se također kose s uporabom jer ovisno o kontekstu one mogu biti i formalne i neformalne. Također nepotpune rečenice neki smatraju manje asertivnima pa ih onda koriste kroz pristojne oblike. No opet, postoji i teorija koju su osmislili Matsumura i Chinami (1998) koji tvrde da nepotpune rečenice trebaju biti grupirane u jednostavni stil jer su one pokušaj govornika da uspostave bliži odnos (Hasegawa, 2002). U svom su istraživanju, jednako tako

zamijetili da izmjenu stila koji teče razgovorom zapravo pokreće govornik koji je takoreći, superiroran, a "inferiorni" sugovornik primjećuje razliku te po potrebi snižava svoj nivo formalnosti. Kod nepotpunih rečenica Hasegawa (2002) zaključuje kako se pojedine takve rečenice interpretiraju u jednostavnom stilu dok ostale u formalnom tj. pristojnom stilu. Također, Hasegawa (2002) zamjećuje da rečenice koje koriste gramatički sufiks *-te* često budu interpretirane jednostavnim stilom, no naglašuje kako je potrebno dodatno istraživanje zbog nedostatka informacija na temu. U svom radu Hasegawa (2002) spominje i Suzuki (1997) koja tvrdi da su granice između govornika i osobe kojoj se obraća postavljene u pristojnom stilu te na taj način govornik ne ulazi u osobni teritoriji osobe kojoj se obraća. S druge strane, u jednostavnom obliku ta granica nije jasna jer sugovornici vrednuju prijateljski ton govora za razliku od krutog poštovanja.

Nadalje, Okushi (1998. str. 5-6) iznosi zanimljiva zapažanja u svom radu o izmjenama jezičnih stilova u Japanu, koja se temelje na razlici između klasičnog objašnjenja korištenja stilova i više modernog načina te i samo mišljenje japanskog stanovništva o istaknutim izmjenama koje nastaju u razgovoru. Za istraživanje je bila odabrana skupina žena koje su pohađale četverogodišnji fakultet u okruga Tokija, bile su u tridesetim godinama i žive na području Tokija oko petnaest godina. Prema socio-ekonomskom statusu pripadaju višem srednjem sloju, a sve su bile majke i domaćice.

Po klasičnoj teoriji učenja o izmjeni i primjeni stilova imamo 5 točaka koje se prate:

1. socijalni položaj među govornicima
2. relativna dobna razlika
3. razlike u spolu
4. jesu li sugovornik i govornik u istoj grupi, tj. socijalnom krugu ili u različitim
5. bliskost među govornicima

Okushino (1998. str. 5) istraživanje je pokazalo ove točke potvrdnima, kao npr. da su žene koristile počasni govor kad su se obraćale starijim ljudima koji nisu u bliskom odnosu s njima. Međutim, istraživanje je pokazalo i neke razlike od klasične teorije. Npr. spolna razlika nije utjecala na korištenje počasnog govora, a termin "društveni rang" nije se činio primjerenim za uporabu – rang nije toliko bitan koliko i nečija uloga u društvu. Tako imamo primjer korištenja počasnog govora u razgovoru s profesorima jer se cijeni njihova uloga u društvu, a iskazuje se i poštovanje prema moći koju imaju u njima specifičnim okolnostima. Zapravo, sve žene su iskazale negodovanje prema "socijalnom rangu" kao faktoru odlučivanja uporabe stila. Složile su se oko toga da je autoritet koju neka osoba ima, puno bitniji nego socijalno gdje je plasirana u japanskom društvu. Klasična teorija

zagovara 1. točku jer ju gleda po tradicionalnom prikazu društva gdje npr. u jednoj firmi netko kome će se obraćati počasnim govorom zapravo i ima veći socijalni položaj. Međutim, u današnje vrijeme taj socijalni položaj nije bitan koliko i nekada. Okushi (1998. str. 8) iznosi i primjedbu o 3. točki jer kaže kako to nije slučaj u modernom Japanu, a naročito među mlađim generacijama koje su rođene i odrastaju u demokraciji te imaju puno manji osjećaj za govorne razlike među spolovima. Također, počasni govor se koristio kad su teme bile ozbiljnijeg karaktera kao npr. kad bi žene govorile o bolesnom djetetu ili nečim vezano uz posao.

Jedno od zanimljivih zapažanja je bilo korištenje počasnih oblika na način kakav klasična teorija to niti ne spominje. Neke od tih situacija su:

1. kad se želi razgovor učiniti zabavnim
2. ublaživanje neugode (npr. kod prihvaćanja poklona ili komplimenata)
3. ublažavanje mišljenja ako se ne slažu, kritiziranja ili hvaljenja samoga sebe.

Još jedno zanimljivo zapaženje je bilo to što je provodba stilova kroz razgovor vrlo dinamična i nije statične prirode te dolazi do čestog miješanja. Npr. norma je bila ta da žene nisu nikad koristile *keigo* govor s bliskim prijateljima ili članovima obitelji, ali bi ga koristile pri upitu važnih pitanja, pri kritiziranju, ali i pri uporabi sarkazma, a sva ta primjena uvelike ovisi o govornikovom prosuđivanju individualnih situacija s čime se slaže i Hasegawa (2002). Okushi (1998. str. 9) napominje kako je ovo istraživanje malo i nedostavno za poputno razumijevanje ove kompleksne teme, ali da bi bilo dobro uputiti ljude koji žele naučiti japanski jezik u slojevitost korištenja jezičnih stilova i da uz klasičnu teoriju postoji još mnogo, takoreći, lokalnih primjera uporabe koji su puno više fluidni, ali i realniji.

U narednom paragrafu ćemo vidjeti neke od tih realnih i razgovorno fluidnih situacija te kako se koriste razni stilovi na konkretnom primjeru.

Naime do sad smo razmatrali kako se ponašaju jezični stilovi u razgovoru te brojne teorije koje ih pokušavaju karakterizirati, a sve su polazile od perspektive grupe. Međutim, u svom istraživanju Shin (2004. str. 123) želi dati odgovore na to kako se izmjene stilova odražavaju na samog pojedinca i na njegovu osobnost. Generalno, društvene norme odnose se na pravila i standarde koji su unutar zajednice, profesije, društva i ostalih grupa čijih je pojedinac član. Međutim, Shin (2004. str. 123) ističe kako te norme nisu statične te se ne šire na jednak način. Također, nema niti strogih granica ili pravila po kojima postoje. Shin (2004. str. 123) se referira na to da je naša realnost osmišljena i

izgrađena te uvelike varira od osobe do osobe i situacije do situacije te zbog toga odlučuje istražiti konkretan primjer u kojem može sagledati na koji način individua koristi stilove prilikom izražavanja, koliko često i zašto ih izmjenjuje te gdje takva socijalno konstruirana individua pozicirana unutar razgovora ili društva. Cilj je uvidjeti izmjene jezičnih stilova kroz prizmu pojedinca.

Shin (2004. str. 125) je u svom istraživanju intervjuirala pet žena i pet muškaraca iz Oita prefekture, grada Beppu. Upitala ih je slijedeća pitanja:

1. Koje faktore uzimate u obzir prilikom izmjene stilova u svakodnevi?
2. S kim možete razgovarati, a da se osjećate najugodnije?
3. Kako ste naučili razlikovati jezične stilove?

Na sva su pitanja pojedinci mogli slobodno odgovoriti.

Prema istraživanju su se jasno pokazale neke od društvenih norma kojih su ispitanici vrlo svjesni. Faktori poput dobi, društvene pozicije i posla su povezani sa *senpai – kōhai* odnosom, što bi i odgovaralo tradicionalnoj teoriji korištenja stilova koju spominje Okushi (1998). Jednako tako, jesu li se po prvi put susreli s nekime i koliko dugo se poznaju je povezano s osjećajem bliskosti ili distanciranosti i unutarnjeg ili vanjskog kruga veza. Nekome tko je višeg ranga i starijoj osobi su generalno iskazivali poštovanje koristeći *masu* i *desu* forme, tj. koristile su stil *teineigo*. Njega su također koristili prilikom prvih susreta. Pokazalo se i da su više pažnje i razumijevanja pridavali osobama na višoj poziciji ili ako su bili dio starijeg stanovništva, a to za razliku od njihovih vršnjaka i osoba koje su dio njihovog unutarnjeg/intimnog kruga i onima koje su smatrali na nešto nižoj poziciji.

Iako su svjesni tih normi, ipak postoje određene situacije u kojima je ležeran, blizak način govora dozvoljen. Odluka kojim će se jezičnim stilom koristiti uvelike varira od osobe do osobe, kao što je to već rečeno. Neće se sve osobe, makar bile u istoj društvenoj situaciji, odlučiti za isti stil. U bliskom odnosu osjećaj za niži ili viši rang (ili poziciju) se znatno smanjuje, ali u poslije školskim aktivnostima kao što su fakultativni klubovi koji imaju formalni odnos *senpai – kōhai*, bliskost ili distanciranost ne uzimaju se baš u obzir. Nego osoba na poziciji *senpaija* ima odlučujući glas u tome kako će se oslovljavati, tj. koji će stupanj formalnosti biti primjeren. K tome postoje i situacije u kojima raspoloženje *senpaija* odlučuje kakav će odnos nastupiti. Bilo je incidenata, kaže Shin (2004. str. 126) u kojima je *senpai* dozvolio/la da osoba na *kōhai* poziciji govori neformalno, ali na kraju je to uzrokovalo neugodu *senpaiju*. *Kōhai* može koristiti jednostavan, ležeran govor ako se s

time slaže i *senpai* te obostrano dijele osjećaj bliskosti. Što je zapravo kontrasna primjedba kakvu iznosi Shin (2004) za razliku od Okushi (1998) koja tvrdi da mlađe generacije imaju slobodnije mišljenje oko nečijeg poštovanja statusa. Međutim, možemo pretpostaviti da ipak socijalno konstruirana okolina pridonosi mišljenju pojedinca te na koji način će mjesto na kojem se nalaze utjecati na njihov odnos pa tako i odluku kakvim će se stilom koristiti za iskazivanje tih osjećaja bliskosti ili pak nebliskosti. Shin (2004. str. 127) iznosi i tvrdnje kako su pojedinci često pod pritiskom grupe te sebe podređuju situaciji, time zatomiujući svoje autentičnije osjećaje ili karakter. Čest razlog toga je da se naglasak stavlja na slogu grupe, svjesno se izabire opcija u kojoj neće doći do nekakvih trzavica te se ponešto prešuti ili kaže pristojnije nego što bi se istinski htjelo.

No, s druge strane postoje i pojedinci koji nemaju želju prilagoditi se više nego što to osjećaju i na taj način odabiru opciju u kojoj će izabrati svoje autentične osjećaje rađe nego ići previše na ruku grupe. Izmjenjivanje stilova postaje svakodnevica i dio pojedinca koji vrlo vjerojatno nesvjesno to provodi, kaže Shin (2004. str. 128). Veliku ulogu u tom učenju prepoznavanja kad i kako adekvatno upotrijebiti određeni stil, ima okolina. Primjerice kako se ponašaju kolege i prijatelji u školi, kakav odnos imaju s profesorima, kakav se odnos gradi u izvannastavnim aktivnostima, kako se roditelji obraćaju susjedima pa čak i kako se to odražava na telefonski razgovor. Sve je pomno naučeno promatrajući okolinu. Na taj način dobivaju uvid u to što je primjereno ponašanje. Makar prema onome što su usvojili iz svog bliskog kruga. Naravno da na taj način onda imamo vrlo raznovrsno korištenje stilova. Pošto ne samo da su individue specifične nego su i grupe, tj. odnosi koje su oformirale te grupe. Usvojene karakteristike postaju dio pojedinca te odrastanjem ih iznosi u sve veće krugove. Jedna od ispitanica je priznala kako koristi *masu/desu* formu na svom radnom mjestu u ljekarni kad se obraća kolegi farmaceutu, ali da ne govori stilom *teineigo* kad razgovara s dostavljačem paketa. Razlog tome je taj da je to karakteristično za Beppu podneblje i narječje. Ispitanica također govori o tome kako je sredina uvelike utjecala na njen način izražavanja općenito. Prije nego li se preselila u Beppu, imala je "čisti" Hiroshima naglasak te je govorila jako formalno, ali je to rezultiralo time da je napravila osjećaj distance između nje i kupaca pa je njima s njihovim poznavanjem društvenih norma koje su njima prepoznatljive, bilo neugodno. Kako bi poboljšala odnose, odlučila se na usvajanje Beppu naglasaka i dijalekta te sad govori mnogo neformalnije nego prije. Istaknula je i kako nije uvijek lako koristiti točan stil. Jedna od možda pomalo neugodnih situacija je nastupila kad je došao prodavač lijekova. Kaže kako se nikad prije nisu susreli pa ga je odlučila pozdraviti u stilu *teineigo*, ali je on uzvratio ležernim. Na što je ona nastavila govoriti tu i tamo ipak stilom *teineigo* jer po njenom mišljenju, oni nisu prijatelji te je ona njegov kupac. Ovim je pokazala osobni stav prema korištenju željenog oblika, ali je i prodavač isto tako zadržao osobni stav

kad je nastavio pričati ležerno. Na kraju, Shin (2004. str. 129) zaključuje kako se pojedinci nalaze pod mnogim restrikcijama koje diktiraju kako nekoga oslovljavati ili kakav odnos na taj način izgraditi, ali da ipak ima mjesta osobnom prosuđivanju o adekvatnoj uporabi. Ističe kako postoji ta doza tolerancije oko društvenih normi, ali da je i ta toleracija društveno uvjetovana pa može i ona sama postati normom. Pomalo implicira na to da se situacija može tako vrtjeti u krug.

Međutim sagledavši primjere, možemo reći da i grupa i individua imaju svoj doprinos u izmjeni stilova te da postoji individualna sloboda izražavanja jer na koncu ona ipak, kakva god da bila, stvara te dinamične i kompleksne veze koje nastavljaju utjecati na odnose pa tako i na sam jezik koji služi kao alat za izražavanje misli i osjećaja pojedinaca, ali i njihove pozicije unutar društva.

6. Zaključak

U prvom dijelu rada vidjeli smo kako se gramatički tvore jezični stilovi *teineigo* – pristojni stil, *kenjōgo* – ponizni stil i *sonkeigo* – počasni stil te njihove karakteristike. Jednako tako smo primjerima razmotrili moguće društvene situacije u kojima je prikladno upotrijebiti odgovarajući stil. Nadalje kroz rad su se sagledale socijalne okolnosti i faktori koji potencijalno određuju kako i zbog čega možda dovodi do uporabe specifičnog stila. Neki od tih faktora su društvena hijerarhija, obazrivost prema grupi, statusno rangiranje i poštovanje prema nečijoj životnoj dobi. Međutim, u posljednjem poglavlju dobili smo odgovore na pitanja kako se stilovi zapravo ponašaju u praksi. Tu smo mogli uvidjeti kako postoje razne teorije koje pokušavaju objasniti njihovu uporabu, ali i često izmjenično korištenje. Većinski teorije se podudaraju i slažu u tome da su, primjerice, životna dob i tip odnosa koji međusobno imaju govornici, odlučujući faktori pri donošenju odluke hoće li se izražavati pristojno, ali pomalo distancirano, tako koristeći *teineigo* stil, ili će se pak naći u situaciji koja zahtjeva veću dozu formalnosti te tako bivaju potaknuti izraziti se *sonkeigo* ili *kenjōgo* stilom. S druge strane, ima zagovaratelja koji tvrde da statusni faktor nije važan, tj. da je čak i uvredljiv termin. Međutim, to je samo jedno od mišljenja. Vidjeli smo situacije gdje društveni status igra veliku ulogu, ali i gdje nije tako. Upravo je to jedno od prevalentnih zaključaka kojeg dijele sve teorije, a to je da ne postoji konkretna, strogo određena uporaba specifičnog stila. Okolina, odrastanje, podneblje pa i sam pojedinac utječu na svjesnu uporabu stila, a jednako tako onda i međusobne odnose koji se stvaraju kao rezultat određenog komuniciranja.

Iako postoje gramatička pravila, puno je kompliciranija njihova uporaba u realnosti, tj. nema konkretnog odgovora. Zapravo, odgovor je taj da su jezik i društveni odnosi usko povezani zbog naše ljudske prirode, stoga je normalno da brojni faktori utječu na način kojim će se nekome obraćati. Makar postojale i fiksne društvene norme, i dalje ne znači da je uporaba stilova tako crno – bijelog karaktera. Kako čovjek mijenja okolinu, širi svoji *uchi* - unutarnji krug i razvija bliske odnose, tako se mijenja i stil kojim se služi.

Važno je naglasiti kako spomenute teorije ni same nisu razrađene u potpunosti i pitanje je ako je uopće moguće ukalupiti i povući crte među stilovima.

Moje mišljenje je da nije jer svatko ima pravo na autonomno korištenje jezika za vlastite potrebe. On je ipak sredstvo pomoću kojeg izražavamo vlastita mišljenja i osjećaje, stoga stroga uporaba jednostavno nije moguća, a ona za koju se pojedinac odluči shvaćena je iz konteksta i odnosa kakvog imaju ljudi međusobno, bez obzira na društvene norme i običaje koji su i sami skloni promjenama. S toga za kraj, iako postoje brojne jezične restrikcije oko toga kako se pravilno izražavati, to ne znači da se ne mogu formirati bliski i autentični odnosi među pojedincima.

7. Literatura

Befu, H. (1980). The Group Model of Japanese Society and an Alternative. *Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies*, [online] 66(1). Available at: <<https://scholarship.rice.edu/handle/1911/63395>> [Accessed 15. 9. 2021].

Brown, P. and Levinson, S.C. (1978). *Politeness Some universals in language usage*. [online] New York, Melbourne, Sidney, New Rochelle: Cambridge University Press, p.101. Available at:<https://kupdf.net/download/penelope-brown-amp-stephen-c-levinson-politeness-some-universals-in-language-usage-pdf_590025a7dc0d60162d959ea2_pdf.>

Bunt, J. (2003). *Oxford Japanese Grammar and Verbs*. 1st ed. New York: Oxford University Press.

Hasegawa, Y. (2002). *Speech-style shifts and intimate exaltation in Japanese*. [online] *Proceedings of the 38th Annual Meeting of the Chicago Linguistic Society*, The Chicago Linguistic Society, pp.269–284. Available at:< <http://hasegawa.berkeley.edu/Papers/CLS2002.pdf> > [Accessed: 19.8. 2021].

Jelaska, Z. (2018). Idiomska raslojenost hrvatskog jezika - stilovi i registri. *Seriya filologija*, (69), pp.39–53.

Kaiser, S., Ichikawa, Y., Kobayashi, N. and Yamamoto, H. (2012). *Japanese: A Comprehensive Grammar*. 2nd ed. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group.

Kamermans, M. (2010). *An introduction to Japanese - Syntax, Grammar & Language*. Sjgr Publishing.

Mičkova, L. (2003). The Japanese Indirectness Phenomenon. *Asian and African Studies*, [online] 12(2), pp.135–137. Available at:< https://www.sav.sk/journals/uploads/042312493_Mi%C4%8Dkov%C3%A1.pdf. > [Accessed: 20.8.2021.].

Nakane, C. (1997). *Japanese Society*. 11th ed. Tokyo: Charles E. Tuttle Company.

Nariyama, S., Nakaiwa, H. and Siegel, M. (2005). Annotating Honorifics Denoting Social Ranking of Referents. In: *IJCNLP*. [online] . pp.95–96. Available at:< <https://aclanthology.org/I05-6011.pdf>> [Accessed: 12.8.2021.].

Okamoto, S. (1999). Situated Politeness: Manipulating Honorific and Non Honorific Expressions in Japanese Conversations. In: *Journal of Pragmatics*. [online] International Pragmatics Association. p.54. Available at: <<http://www.linguisticsnetwork.com/wp-content/uploads/Situated-Politeness-Manipulating-Honorific-And-Non-Honorific-Expressions-In-Japanese-Conversations-Okamoto-1999.compressed.pdf>> [Accessed 21.8.2021].

Okushi, Y. (1998). Use of Japanese Honorifics in Daily Life: What the Traditional Theories Do Not Say. In: *Non - journal*. [online] Annual Meeting of the American Association for Applied Linguistics. p.11. Available at: <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED422716.pdf>> [Accessed: 15.8.2021.].

Shin, K. (2004). How Are Speech Styles Elaborated for Presenting Individual Personality While Bearing in Mind Social Norms? Certain Cases in Beppu City, Oita Prefecture, Japan. In: *Collegium Antropologicum*. Tokyo, pp.123–130.

Šoucova, J. (2005). The Japanese Honorific Language: Its Past, Present and Future. *Asian and African Studies*, [online] 14(2), pp.138, 141. Available at: <https://www.sav.sk/journals/uploads/021810092_%c5%a0oucov%c3%a1.pdf> [Accessed: 10.8.2021.].

Yasutake, T. (2010). *Communication and Style Shifts in Japanese*. [pdf] Aichi University of Education. Available at:<<https://core.ac.uk/download/pdf/147573597.pdf>> [Accessed 15.8.2021].